

9^ο ΔΙΕΘΝΕΣ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ
«ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΗ ΗΘΙΚΗ
ΚΑΝΟΝΕΣ, ΔΕΟΝΤΟΛΟΓΙΑ & ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ»

Θεσσαλονίκη, 14 Μαρτίου 2007

ΟΜΙΛΙΑ ΠΡΟΕΔΡΟΥ ΣΕΒ, ΔΗΜΗΤΡΗ ΔΑΣΚΑΛΟΠΟΥΛΟΥ

Κυρίες και κύριοι,

Όταν είδα το θέμα για το οποίο που ζητήθηκε να μιλήσω πρέπει να ομολογήσω ότι ...τρόμαξα. Είναι θέμα γνωστό. Θα έλεγα και πολυσυζητημένο. Ακόμη περισσότερο, είναι ιστορικά ιδεολογικοποιημένο και, σήμερα, συγκινησιακά φορτισμένο. Τι θα μπορούσα να προσθέσω, λοιπόν, στην επίκαιρη αυτή συζήτηση;

Σκέφτηκα να ξεκινήσω με την απλή επισήμανση ότι η επιχειρηματική ηθική δεν είναι παρά ένα μέρος του ευρύτερου θέματος του συστήματος ηθικής μίας κοινωνίας. Με τη λέξη «ηθική» αναφέρομαι στο σύνολο των συμπεριφορών που κωδικοποιούνται με ένα σύστημα αρχών και το οποίο επιδιώκουμε να αποτελεί σημείο αναφοράς και για το άτομο και για το κοινωνικό σύνολο. Αμέσως βρέθηκα μπροστά σε τρία προβλήματα. Πρώτον, από πού προκύπτει και πώς επιβάλλεται αυτό το σύστημα ηθικής; Δεύτερον, ποιόν ακριβώς αφορά και σε ποιόν αναφέρεται; Στο άτομο, στις ηγεσίες, στους κοινωνικούς και οικονομικούς θεσμούς ή στην κοινωνία ολόκληρη; Και τρίτον, ποιός είναι ο σκοπός του, σε τι αποβλέπει, αφού το σύστημα ηθικών αρχών δεν μπορεί να είναι αυτοσκοπός;

Θα επικεντρωθώ πρώτα στο ερώτημα ως προς την καταβολή ενός συστήματος ηθικής και θα κατανοήσετε τη μορφή του προβλήματος αν αναφέρω ότι στο θέμα αυτό επικρατεί μία πολυγνωμία που πηγαιίνει πίσω στην Αρχαία Ελλάδα και η οποία σήμερα εξακολουθεί να παραμένει ζωντανή και αγεφύρωτη.

Μία... βάρβαρη σύνοψη του προβλήματος είναι η εξής: Κατά τον Αριστοτέλη **ένα** σύστημα ηθικής είναι προϊόν του ανθρώπινου νου. Πρέπει, δε, πρώτα να δει κανείς ποία είναι η ανθρώπινη εμπειρία και αφού την κατανοήσει, μετά να πει στους ανθρώπους πώς να συμπεριφέρονται. Κατά τον Πλάτωνα **το** σύστημα ηθικής είναι ένα σύστημα απόλυτων προδιαγραφών και «βρίσκεται» έξω από τον ανθρώπινο νου. Κατά κάποιον τρόπο δίδεται ως δεδομένο στην κοινωνία από ένα Υπέρτατο Ον...

Η θέση του Αριστοτέλη αποτελεί τη βάση της σκέψης της μεγάλης μερίδας του επιστημονικού κόσμου: το σύστημα ηθικής είναι εκείνο το σύνολο συμπεριφορών που υποστηρίζεται από την κοινωνία και το οποίο εκφράζεται μ' ένα κώδικα αρχών. Αυτό το σύστημα επιτρέπει τη σύγκλιση διαφορετικών πολιτισμών.

Η θέση του Πλάτωνα αποτελεί σήμερα τη βάση της θέσης των θεολόγων και των φιλοσόφων: το σύστημα ηθικής είναι αυθύπαρκτο και δεν επιδέχεται συμβιβασμούς και αμφιβολίες. Η Αμερικανική Διακήρυξη Ανεξαρτησίας βασίζεται στη θέση αυτή: «Θεωρούμε ότι οι ακόλουθες αλήθειες είναι αυταπόδεικτες – ότι όλοι οι άνθρωποι δημιουργήθηκαν ίσοι κι έχουν εμποτιστεί από τον Δημιουργό τους με αναφαίρετα δικαιώματα...». Η θέση του Πλάτωνα, εξάλλου, είναι που θέτει κρίσιμα και αναπάντητα ερωτήματα της μορφής: *Από πού προέρχονται οι νόμοι της φύσης αν όχι*

από ένα Ον που είναι πάνω απ' αυτούς; Και ακόμη: Γιατί υπάρχει κάτι αντί για τίποτα; Είναι η θέση που οδήγησε τον Μεγάλο Εξεταστή του Ντοστογιέφσκι να πει: «Αν όλα επιτρέπονται και δεν υπάρχει το καθοδηγητικό χέρι του Θεού, τότε η ελευθερία μετατρέπεται σε δυστυχία και αθλιότητα.».

Αυτός ο διάλογος για την ηθική, η συνεχής πάλη για να απαντηθεί το ερώτημα του ποια είναι η καλή κοινωνία, αναπτύχθηκε από τότε που ο άνθρωπος άρχισε να σκέφτεται και πυροδοτήθηκε με νέες ιδέες ανά τους αιώνες. Η αντιπαράθεση των ιδεών παραμένει ζωντανή και σήμερα, ως κύριο στοιχείο του διαλόγου μέσα στη δημοκρατία. Στο κέντρο του προβληματισμού είναι το ερώτημα του πώς πετυχαίνουμε την καλύτερη ισορροπία μεταξύ 4 σημαντικών κοινωνικών αξιών: της ελευθερίας, της ισότητας, της αποτελεσματικότητας και της κοινωνικής συνοχής.

Δεν φιλοδοξώ, βέβαια, να διευθετήσω αυτόν τον διαχρονικό διάλογο σήμερα. Γι' αυτό, θα περιοριστώ στο θέμα της επιχειρηματικής ηθικής, βάζοντάς το όμως στο ευρύτερο πλαίσιο της ηθικής μίας «ηγεσίας» – ατόμου, τάξης, κοινωνικής ομάδας, τεχνοκρατικής ελίτ κοκ. Γιατί, ενώ είναι προφανές ότι η πορεία προς την επιθυμητή κοινωνία απαιτεί τη συνεισφορά του κάθε πολίτη, είναι επίσης σίγουρο ότι από την οποιαδήποτε ηγεσία, η κοινωνία έχει αυξημένες απαιτήσεις.

Και βέβαια, και η επιχείρηση συγκαταλέγεται στην ηγεσία, αφού βρίσκεται στο κέντρο των κοινωνικών εξελίξεων με τον σημαντικό ρόλο που της έχει ανατεθεί από το σύστημα της ελεύθερης οικονομίας, αυτόν της παραγωγής πλούτου που δημιουργεί αυξημένο κοινωνικό μέρισμα.

Κι ενώ και για τον καθορισμό των ηθικών αξιών υπάρχει πολυγνωμία, είναι αρκετές οι βασικές αρχές που είναι κοινά αποδεκτές.

Η πρώτη αρχή ενός κώδικα για την ηθική μίας ηγεσίας είναι πως καμία ηγεσία δεν θα πρέπει να δει τον εαυτό της ως μέλος μίας ξεχωριστής ομάδας με, κατά κάποιον τρόπο, θεόπεμπτη αποστολή να καλυτερεύσει τον κόσμο ή να επιβάλει τους δικούς της κανόνες, τα δικά της πιστεύω. Η μετριοπάθεια, η αποκήρυξη της μισαλλοδοξίας, η έλλειψη εμπάθειας οφείλουν να χαρακτηρίζουν το σύστημα ηθικής της ηγεσίας. Ακριβώς, δε, επειδή παίζει κρίσιμο ρόλο στην ισόρροπη εξέλιξη της κοινωνίας –που σήμερα αποτελεί τον υπέρτατο στόχο– η ηγεσία έχει πρωταρχικό καθήκον διαρκώς να εξετάζει τις επιπτώσεις των πράξεών της και ανελλιπώς να αναζητεί τον δρόμο που οδηγεί στα μεγαλύτερα οφέλη για τους περισσότερους.

Η δεύτερη αρχή πηγάζει από την ίδια την περιγραφή του τι είναι ηθική. Ηθική είναι η αξία που προσδίδουμε στις δικές μας επιθυμίες και πράξεις, καθώς και στις σχέσεις μας με τους τρίτους. Είναι η έμφαση στη μακρόχρονη διάσταση των συγκινήσεων και εμπειριών. Είναι αυτό που εκφράζεται μέσα από την προσήλωση, τη νομιμοφροσύνη, την επιδίωξη μακρόχρονων στόχων, την αναβολή της απόλαυσης σήμερα για μεγαλύτερα οφέλη αύριο, (όπως είπε η Βασίλισσα στην Αλίκη στη Χώρα των Θαυμάτων: «*μπορείς να φας μαρμελάδα χθες, μπορείς να φας μαρμελάδα αύριο, αλλά δεν μπορείς να φας μαρμελάδα σήμερα.*»). Είναι τα προσωπικά χαρακτηριστικά στα οποία δίνουμε εμείς οι ίδιοι αξία και στα οποία επιδιώκουμε να δώσουν αξία και οι τρίτοι.

Αυτές οι αρχές συνδυάζονται και εκφράζονται σ' αυτό που αποκαλούμε «ακεραιότητα». Δηλαδή, σ' αυτόν τον εσωτερικό κόσμο όπου οι αποφάσεις μας και οι πράξεις μας, μας κάνουν να αισθανόμαστε «καλά». Ο χαρακτήρας είναι έτσι, με τη σειρά του, η μόνιμη πηγή της ηθικής. Στέκεται μόνος του, είναι αυθύπαρκτος και προξενεί την αποδοχή ή όχι από τους άλλους. Κι αυτό με οδηγεί **στη δεύτερη αρχή για τον κώδικα** ηθικής:

Μία ηγεσία οφείλει να επιδεικνύει ακεραιότητα. Ισχύς της πρέπει να είναι η αλήθεια, η γνώση και ο χαρακτήρας. Αυτά και μόνο μπορούν να την καταξιώσουν στα μάτια της κοινωνίας και αυτά και μόνο μπορούν να αποτελέσουν παράδειγμα προς μίμηση για το κοινωνικό σύνολο.

Βέβαια, κανένας άνθρωπος δεν διαλέγει το κακό επειδή είναι κακός. Απλά, το συγχέει με την ευτυχία που είναι το ζητούμενο προϊόν και με την εύλογη αίσθηση που έχει για το δικαίωμα του να πραγματώσει τους σκοπούς του. Όμως, μέσα μας έχουμε ένα κατηγορηματικό και κυρίαρχο αίσθημα για το τι πρέπει να είναι οι πράξεις μας. Δηλαδή, σε ποίον κανόνα ηθικής οφείλουν να υπακούουν. Αυτός ο κανόνας μπορεί να εκφραστεί με τη φράση: «πράξε με βάση την αρχή που θα ήθελες να δεις ως κοινά αποδεκτή από την κοινωνία». Και αυτή, κατά τη γνώμη μου, οφείλει να είναι **η τρίτη αρχή ενός κώδικα** που προσδιορίζει την ηθική μίας ηγεσίας. Μιλάμε για την ανάληψη της προσωπικής ευθύνης, την έκφραση της αρχής «δίνω το παράδειγμα», που ταυτόχρονα, υποδηλώνει την προσωπική προσήλωση της ηγεσίας στο σύστημα αξιών χωρίς παρεκκλίσεις κι εξαιρέσεις οποιασδήποτε μορφής.

Όπως επισήμανε, όμως, ο πρώτος μεγάλος μη θεολόγος φιλόσοφος, ο Καντ, ακριβώς επειδή τα ανθρώπινα όντα είναι αυτόβουλα και απόλυτα ικανά να κάνουν και καλό και κακό, σε μία κοινωνία απαιτείται να λειτουργεί το Κράτος Δικαίου. Το σύνολο, δηλαδή, των νόμων και κανονισμών που διέπουν τη λειτουργία της και που τη δεδομένη στιγμή εκφράζουν ουσιαστικά, αν και μερικές φορές αναποτελεσματικά, το ηθικό σύστημα που έχει η ίδια επιλέξει. Κράτος Δικαίου σημαίνει εφαρμογή των κανόνων που ισχύουν με τρόπο που εξασφαλίζει την εύρυθμη λειτουργία της κοινωνίας με ταυτόχρονη προστασία των δικαιωμάτων του κάθε πολίτη. Στη διαμάχη του με τον Ερρίκο τον Όγδοο, όταν του ζητήθηκε να στραφεί κατά του Βασιλιά, ο Τόμας Μπέκετ αρνήθηκε να παραβεί τους νόμους, παρόλες τις ενδείξεις ότι ο ίδιος ο Βασιλιάς προτίθετο να παρανομήσει, και δήλωσε: *«Θα δώσω στον διάβολο το πλεονέκτημα της αμφιβολίας, ώστε να μπορώ εγώ να είμαι ελεύθερος.»*. Αυτή η φράση αποτελεί την πιο αντιπροσωπευτική ανάδειξη της σημασίας του Κράτους του Δικαίου και άριστα συνοψίζει αυτόν που εγώ, προσωπικά, θεωρώ πως οφείλει να αποτελεί την **τέταρτη αρχή του κώδικα** ηθικής μίας ηγεσίας: η απόλυτη προσήλωση στο Κράτος του Δικαίου και ταυτόχρονα η συνεχής επαγρύπνηση και στήριξη των σχετικών θεσμών για την απαρέγκλιτη εφαρμογή του –χωρίς πολιτικές, κομματικές ή άλλες σκοπιμότητες.

Το Κράτος Δικαίου δεν επιδέχεται ελαστικής ερμηνείας –ανάλογα με τις περιστάσεις και σκοπιμότητες της στιγμής. Διαφορετικά, γίνεται «ρούχο επί παραγγελία» και έτσι εξυπηρετεί αυτόν που εκάστοτε το παραγγέλλει. Τότε, γίνεται πηγή διαφθοράς και ανισότητας. Κράτος Δικαίου σημαίνει υπακοή στο γράμμα του νόμου, αλλά και ταυτόχρονα μια ευρύτητα αντίληψη που οδηγεί στην εφαρμογή του πνεύματος του νόμου –από τους πάντες άσχετα με το αξίωμα που κατέχουν. Σημαίνει τιμωρία για όσους παρανομούν –τους πάντες άσχετα με το αξίωμα που κατέχουν. Σημαίνει

δυνατότητα ελέγχου των φυλάκων, δηλαδή και αυτών των ίδιων που έχουν αναλάβει αυτήν την αποστολή της διαφύλαξης των θεσμών του Κράτους Δικαίου.

Αυτές οι αρχές ισχύουν για κάθε μορφής ηγεσία και βέβαια και για την επιχειρηματική. Στον οικονομικό χώρο, όμως, τον κατ' εξοχήν χώρο δράσης της επιχείρησης αναφύονται μία σειρά από ειδικότερα θέματα που αφορούν πρωταρχικά την ίδια την επιχείρηση.

Η σχεδόν παγκόσμια πλέον επικράτηση και προώθηση του συστήματος της ελεύθερης οικονομίας και των ανοιχτών αγορών, έχει μία σειρά από επιπτώσεις στους ανθρώπους και στις κοινωνικές δομές. Γι' αυτό η σύγχρονη επιχειρηματική τάξη δεν μπορεί να κλείσει τα μάτια και να στρέψει την πλάτη στις εξελίξεις των τελευταίων πενήντα ετών.

Η κυρίαρχη μορφή του καπιταλισμού σήμερα είναι ο «ευλύγιστος καπιταλισμός». Τα κύρια χαρακτηριστικά του είναι:

- Η μορφή της σύγχρονης επιχείρησης που στη διάρθρωσή της δεν είναι πλέον πυραμίδα, αλλά οριζόντια και που επιδιώκεται να αποτελεί «ένα αρχιπέλαγος σχετιζόμενων δραστηριοτήτων».
- Η προτεραιότητα στα άμεσα αποτελέσματα (μεταξύ των οποίων και τα κέρδη).
- Η έμφαση στην ομαδική δουλειά, αλλά, ταυτόχρονα και η ενίσχυση της ατομικότητας, του ανταγωνισμού μεταξύ των μελών του οργανισμού και η αποδοχή των μεγάλων απολαβών.

Με μία λέξη, ο σύγχρονος καπιταλισμός χαρακτηρίζεται από μία φράση: «δεν υπάρχει μακροχρόνιος ορίζοντας». Αυτή η νέα διάσταση του χρόνου είναι που επηρεάζει τη ζωή και τον χαρακτήρα των ανθρώπων –πολύ περισσότερο από την ίδια τη νέα τεχνολογία, την παγκοσμιοποίηση, το ελεύθερο εμπόριο, την εκρηκτική άνοδο των συναλλαγών –χρηματικών και προϊόντικών. Η έννοια της καριέρας έχει αποδυναμωθεί. Σήμερα, μιλάμε για «δουλειές», για προγράμματα (projects), για τομείς ενδιαφέροντος. Ένας νέος που σήμερα εισέρχεται στο εργατικό δυναμικό πρέπει να περιμένει πως στη διάρκεια της ζωής του θα αλλάξει δουλειά έντεκα φορές. Είμαστε πολύ μακριά από την εποχή όπου οι νεοπροσλαμβανόμενοι στην Toyota έκαναν παρέλαση στις 7 το πρωί και ερχόντουσαν συντεταγμένοι στην πόρτα του εργοστασίου με σημαίες και θούρια γιορτάζοντας το ξεκίνημα μίας καριέρας ζωής και μόνιμης απασχόλησης.

Η πραγματικότητα αυτή, η αλλαγή της μορφής της εργασίας και της οικονομικής δράσης, υποχρεωτικά επιφέρει αυτό που ο μεγάλος κοινωνιολόγος Richard Sennett αποκαλεί «διάβρωση του χαρακτήρα».

Η μορφή της νέας εργασίας, με την έμφαση στο «δεν υπάρχει αύριο», εμποδίζει τη δημιουργία χαρακτήρα και δημιουργεί μία έντονη αντίθεση ανάμεσα στον χώρο της εργασίας όπου τα πάντα είναι ρευστά και στον χώρο του σπιτιού και της οικογένειας όπου η ανατροφή των παιδιών απαιτεί την ύπαρξη κανόνων. Κανένα παιδί δεν μεγαλώνει με ομαδική εργασία και κανένα δεν ωριμάζει με διαλόγους μέχρι θανάτου.

Οι οικονομικές πραγματικότητες της εποχής μας και το καπιταλιστικό οικονομικό σύστημα, επιδρούν επίσης σε μία άλλη διάσταση στην οποία η κοινωνία δίνει μεγάλη σημασία: στη διάσταση της ισότητας.

Εμείς οι επιχειρηματίες αρεσκομάστε να μιλάμε για την ισότητα των ευκαιριών ως τη μόνη ισότητα που πρέπει να υπάρχει. Η λογική κατάληξη της θέσης αυτής είναι πως αναδεικνύει την αξιοκρατία ως το κύριο μέσο κοινωνικής ανόδου και οικονομικής εξέλιξης. Το πρόβλημα από πλευράς επιχειρηματικής ηθικής είναι πως η αξιοκρατία υποχρεωτικά οδηγεί σε αύξηση των ανισοτήτων και, τελικά, ακόμη και σε ανατροπή της κοινωνικής συνοχής που τόσο επιδιώκουμε και στηρίζουμε.

Ήδη, η κοινωνία μας σήμερα αντιμετωπίζει δύο μορφές αποκλεισμού: Ο πρώτος είναι ο αποκλεισμός των υποχρεωτικά ανέργων –αυτών που δεν μπορούν να ενταχθούν στην κοινωνία της γνώσης. Στη Δύση, μετά τον πόλεμο, το 50% των εργαζομένων απασχολείτο στη βιομηχανία. Σήμερα, αυτό έχει περιοριστεί στο 20%, ενώ το ταχύτερα ανερχόμενο ποσοστό απασχόλησης είναι αυτό που σχετίζεται με τις δραστηριότητες της Νέας Οικονομίας. Ο δεύτερος, είναι ο οικειοθελής αποκλεισμός στο ανώτερο μέρος της κοινωνικής σκάλας και εκφράζεται με την «αποχώρηση» των προνομιούχων από τους «τόπους» της ευρύτερης κοινωνίας: από τα σχολεία, τα κτίρια, τις οικίες, ακόμη και από τους μηχανισμούς λειτουργίας της κοινωνίας.

Η πραγματικότητα αυτή επιβάλλει τη δημιουργία νέων μηχανισμών που θα επιδιώξουν να προετοιμάσουν για μία νέα ζωή δίνοντας τους νέα εφόδια, εκείνους τους εργαζόμενους που υποχρεωτικά θα γίνουν σύντομα άνεργοι. Στον αποκλεισμό αυτό ο επιχειρηματίας οφείλει να απαντήσει δίνοντας έμφαση και στήριξη σε πράξεις ένταξης και κοινωνικής συνοχής και δίνοντας ο ίδιος το παράδειγμα συμμετοχής στα κοινά.

Στο κοινωνικό σύστημα του δυτικού κόσμου, η κοινωνική συνοχή και η κοινωνική πρόνοια είναι η βασική υποχρέωση του κράτους. Στην απλούστερη λογική του συστήματος, ο οικονομικός οργανισμός, η επιχείρηση, είναι υπεύθυνη για την αποτελεσματικότητα που δημιουργεί προστιθέμενη αξία και πλούτο, το δε κράτος είναι υπεύθυνο για την αποτελεσματική χρήση των φόρων με σκοπό, μεταξύ άλλων, και την κοινωνική πρόνοια.

Στην περίοδο μετά τον 2^ο Παγκόσμιο Πόλεμο, η επιχειρηματική τάξη ησύχασε τη συνείδησή της ως προς το θέμα της ισότητας, με τη δημιουργία και ανάπτυξη του κοινωνικού κράτους. Σήμερα, η κατάσταση έχει αλλάξει ριζικά. Είναι πλέον παγκόσμιο φαινόμενο η αδυναμία του κοινωνικού κράτους να λειτουργήσει αποτελεσματικά ως ένα δίκτυ προστασίας για τους φτωχούς, τους ανέργους και τους συνταξιούχους. Η επιχειρηματική τάξη οφείλει να αναγνωρίσει ότι το κοινωνικό κράτος έχει προβλήματα που μειώνουν το αίσθημα ασφάλειας του κοινωνικού συνόλου. Προβλήματα που, σε βάθος χρόνου, καθιστούν τη βιωσιμότητα του συστήματος αμφίβολη.

Η τελευταία αναφορά μου στις επιπτώσεις της οικονομικής ανάπτυξης που επηρεάζουν και την επιχείρηση, είναι αυτή για το περιβάλλον. Εδώ, αρκεί η παρατήρηση ότι ο άνθρωπος δίκαια πλέον ανησυχεί για τις επιδράσεις της ίδιας του της ύπαρξης πάνω στον πλανήτη. Γι' αυτό, η περιβαλλοντική ατζέντα βρίσκεται στο προσκήνιο του παγκόσμιου διαλόγου και της νομοθετικής δραστηριότητας.

Η επιχείρηση οφείλει να αναλάβει το μερίδιο ευθύνης που της αναλογεί και να συμπορευθεί με τη κοινωνία –αν όχι να ηγηθεί αυτής– στην κοινή προσπάθεια.

Κυρίες και κύριοι,

Τα εντελώς νέα οικονομικά δεδομένα της παγκοσμιοποίησης δημιουργούν μία σειρά από νέες προκλήσεις και μία δυσκολία προσαρμογής σε ένα μεγάλο μέρος της κοινωνίας. Η σύγχρονη επιχείρηση οφείλει να αναγνωρίσει ότι σε μία εποχή οικονομικής ελευθερίας που επιτρέπει και την πραγματοποίηση υψηλών κερδών, η αδιαφορία απέναντι στα προβλήματα αυτά θα δοκιμάσει την κοινωνική συνοχή – οπότε και την ίδια την ανάπτυξη, ακόμη και τη δική της χρησιμότητα.

Κι αυτό που μπορεί να κάνει είναι **να αντισταθμίσει τη νοοτροπία του άκρατου καταναλωτικού προτύπου και της έμφασης στα κέρδη, με ένα σύνολο αξιών που να βασίζεται σε παράγοντες επιχειρηματικής ηθικής, όπως:**

- **Τα μακρόχρονα κέρδη**, τα οποία προέρχονται από την αύξηση της παραγωγικότητας και την ορθολογική διαχείριση όλων των πόρων – συμπεριλαμβανομένων και των ανθρώπινων.
- Την υιοθέτηση μιας ευρύτερης, καθημερινής και απτής **συμμετοχή στα κοινά**, η οποία δεν περιορίζεται μόνο προς τους λεγόμενους stakeholders, ούτε και μόνο σε εκδηλώσεις δημοσίων σχέσεων, αλλά σε μία ουσιαστική συνεισφορά στην αντιμετώπιση ευρύτερων προβλημάτων.
- **Τη φροντίδα** του κάθε οργανισμού ώστε όλα τα μέλη του να διακατέχονται από το αίσθημα της προσωπικής ευθύνης.

Η πιο αποτελεσματική συνεισφορά στην επίτευξη των στόχων αυτών είναι η υιοθέτηση των κανόνων της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης ως κύρια **αρχή** της σύγχρονης επιχειρηματικής ηθικής: Μέσα στο πλαίσιο αυτό, η εταιρική κοινωνική ευθύνη οφείλει να περιλαμβάνει την πρακτική έκφραση της ηθικής διάθεσης μίας εταιρείας να επιστρέψει στην κοινωνία μέρος της προστιθέμενης αξίας (δηλαδή, των πραγματικών κερδών) που έχει αποκομίσει με κύριο στόχο να απαλύνει τις αρνητικές επιπτώσεις της παγκοσμιοποίησης και να διασφαλίσει, έτσι, εκείνο το ελάχιστο της κοινωνικής συνοχής που είναι απαραίτητο για τη μακρόχρονη βιώσιμη ανάπτυξη.

Προϋπόθεση για την επιτυχία είναι η διάχυση αυτής της νοοτροπίας στο σύνολο των ανθρώπων που αποτελούν σήμερα τους πολύπλοκους οργανισμούς που λέγονται σύγχρονες επιχειρήσεις. Κύριο μέσο για τη διάχυση αυτή είναι **η εταιρική κουλτούρα**. Το κύριο αυτό μέσο είναι όμως και αδύναμο.

- Πώς μια επιχείρηση, της οποίας η συμπεριφορά αποτελεί το άθροισμα των συμπεριφορών των επί μέρους ατόμων που την αποτελούν, που αποφασίζουν και ενεργούν με χιλιάδες πράξεις σε κάθε χρονικό διάστημα, αποκτά δικό της χαρακτήρα;
- Πώς εξασφαλίζει την εφαρμογή των αρχών της σε κάθε εκδήλωση των ανθρώπων της;
- Πώς αποφεύγει τον στιγματισμό της ή τη ζημιά από την πράξη ή την παράλειψη ενός και μόνο ανθρώπου της;

Η επιχειρηματική ηθική είναι πρωταρχικά μία προσωπική επιλογή και απόφαση, και μετά «περνά» μέσα από τους μηχανισμούς επιβολής ή και διασφάλισής της. Το θέμα των αξιών ξεκινά, έτσι, από την προσωπική τοποθέτηση του καθενός από εμάς και καταλήγει στη δυνατότητα του περιβάλλοντος να μας ωθεί προς τη σωστότερη επιλογή.

Η απόλυτη συμμόρφωση δεν υπάρχει, βέβαια. Αυτό στο οποίο μπορούμε να ελπίζουμε στην επιχείρηση, όπως και στην κοινωνία, είναι η σταδιακή δημιουργία εκείνης της κρίσιμης μάζας που θα επιτρέψει την άσκηση αυτού που αποκαλούμε peer pressure: δηλαδή, την πίεση της συμμόρφωσης επειδή αυτό είναι αποδεκτό από την κοινωνία.

Όμως, η ποιότητα της επιχειρηματικής ηθικής επηρεάζει αξίες και πλούτο: Η καλή επιχειρηματική ηθική είναι μία απαραίτητη προϋπόθεση για την ανάπτυξη, ενώ η κακή επιχειρηματική ηθική –διαφθορά, σπατάλη, κατάχρηση εξουσίας και ισχύος, εκμετάλλευση των δημόσιων πόρων για ιδιωτικό κέρδος– τείνει να οδηγήσει μία οικονομία σε φαύλους κύκλους ύφεσης, αναταραχής και υποβάθμισης. Χρειάζεται, λοιπόν, μία σταθερή, οργανωμένη και συνειδητή προσπάθεια σε κάθε οργανισμό για να υιοθετηθεί το πρότυπο αξιών επιχειρηματικής ηθικής που ανέφερα, μίας επιχειρηματικής ηθικής που θα διαπερνά το σύνολο των επιχειρηματικών οργανισμών και όλα τους τα μέλη.

Ο ΣΕΒ στηρίζει τον κοινωνικό ρόλο των επιχειρήσεων και προβάλλει τη σημαντική συνεισφορά των μελών του στο κοινωνικό σύνολο. Ενθαρρύνει όλα τα μέλη του να συμπεριλάβουν στην εταιρική τους στρατηγική θέματα που άπτονται της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης, να υιοθετήσουν κανόνες εταιρικής διακυβέρνησης και να ευαισθητοποιηθούν στα θέματα της αειφόρου/βιώσιμης ανάπτυξης.

Αυτήν ακριβώς την οριοθέτηση επιδιώκουμε να πετύχουμε με τη **«Χάρτα Δικαιωμάτων και Υποχρεώσεων των Επιχειρήσεων»**, την οποία, ως γνωστό, υιοθέτησε ο ΣΕΒ στη Γενική του Συνέλευση τον Μάιο του 2005. Η Χάρτα αποδεικνύει τη βούληση για αυτοδέσμευση των επιχειρήσεων, ενώ είναι μία έμπρακτη απόδειξη για τις επιχειρήσεις που την υιοθετούν ότι κάνουν πράξη όλα όσα ισχυρίζονται και πρεσβεύουν και, παράλληλα, διεκδικούν αυτά που τους ανήκουν, σεβόμενες πάντα το φυσικό, αλλά και κοινωνικό περιβάλλον.

Σήμερα, η ανταπόκριση στις απαιτήσεις αυτές έχει γίνει απαραίτητο στοιχείο του επιχειρηματικού σχεδιασμού. Οι μεγαλύτερες οργανώσεις, όλο και περισσότερο, τις εντάσσουν στην καθημερινή τους λειτουργία κι εκπαιδεύουν τους ανθρώπους τους να ανταποκρίνονται. Όλο και περισσότερο τις εκφράζουν με συγκεκριμένες δεσμεύσεις και με μετρήσιμους στόχους.

Πιστεύω ότι η σύγχρονη επιχείρηση, μέσα από την οργάνωση, τη στοχοθέτηση, τα συστήματα αμοιβών και τη μέτρηση του αποτελέσματος, όλα αναπόσπαστα στοιχεία της λειτουργίας της, μπορεί να παράγει αποτέλεσμα.

Μέσα από τον ανταγωνισμό μεταξύ τους, οι επιχειρήσεις μπορούν να βάλουν σε πρακτική εφαρμογή τις αρχές της κοινωνικής υπευθυνότητας και να τις διαδώσουν έτσι σε πολλούς ανθρώπους, πρώτα στους ανθρώπους της ίδιας της επιχείρησης, μετά στον κλάδο και τελικά στον ευρύτερο περίγυρο.

Ακόμα περισσότερο, η στήριξη του εκσυγχρονισμού και της επιχειρηματικής ηθικής από την επιχειρηματική τάξη οδηγεί, αναπόφευκτα, στην εξέλιξη και βελτίωση και του ίδιου του θεσμικού πλαισίου μίας κοινωνίας.

Η ηθική βέβαια στη σύγχρονη κοινωνία δεν είναι μονοδιάστατα θέμα της επιχείρησης, αλλά εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό και από το ευρύτερο περιβάλλον μέσα στο οποίο δραστηριοποιείται και αναπτύσσεται.

Η χώρα μας βρίσκεται σε μία κρίσιμη καμπή ως προς το θέμα της ηθικής. Η διάχυση της διαφθοράς και της διαπλοκής έχει επηρεάσει την ανάπτυξη, κυρίως επειδή συνεισφέρει στην ενίσχυση της δυαδικής οικονομίας, δηλαδή μίας οικονομίας δύο ταχυτήτων, μίας οικονομίας με δύο δομές, μίας οικονομίας με τους «μέσα» και τους «έξω».

Οι θεσμοί δεν έχουν ακόμη ενεργοποιηθεί και ανεξαρτητοποιηθεί σε βαθμό που να είναι και αποτελεσματικοί και ικανοί να προσαρμοστούν στις νέες απαιτήσεις της οικονομίας και της κοινωνίας του 21^{ου} αιώνα. Οι χρηματιστηριακές εξελίξεις του 2000 ήρθαν να σταματήσουν την εξέλιξη μίας δεκαετίας –του 1990– όπου η επιχειρηματική τάξη σταδιακά *γινόταν αποδεκτή* ως ένας υπεύθυνος και απαραίτητος κοινωνικός εταίρος, όπως και ως ένας απαραίτητος παράγοντας δημιουργίας θέσεων εργασίας και ανάπτυξης.

Η κοινωνία, σήμερα, έχει –ευτυχώς– αυξημένη δυνατότητα να ελέγχει την εφαρμογή των γενικά αποδεκτών κανόνων, είτε αυτοί αφορούν τη λειτουργία της δημοκρατίας, την ανεξαρτησία της δικαιοσύνης, την αποτελεσματικότητα των μηχανισμών της οικονομίας είτε τις αξίες που υιοθετούνται. Υπάρχει, πλέον, ένα αίσθημα δικαίου που διακατέχει την κοινωνία και που, αργά ή γρήγορα, στραβά ή ορθά, εκδηλώνεται και ωθεί προς την επιδίωξη και την επίτευξη υψηλότερων και ευγενέστερων στόχων.

Αυτή είναι η συνεχής πρόκληση για την κοινωνία των ανθρώπων.

Και μέσα σ' αυτήν την ευρύτερη πρόκληση, η επιχειρηματική τάξη καλείται όχι μόνο να ανταποκριθεί, αλλά και να πρωτοπορήσει, ανταποκρινόμενη στον σημαντικό ρόλο που της έχει εμπιστευθεί το κοινωνικό σύστημα της ελεύθερης οικονομίας.

Σας ευχαριστώ.